

Levent, A. (2013). [Review of the book *Paha biçilemez: Kültür, ekonomi ve sanatta değer kavramı* by M. Hutter & D. Thorsby]. *İş Ahlakı Dergisi*, 6(2), 179–183. doi: 10.12711/tjbe.2013.6.2.R001

Paha Biçilemez'e Paha Biçmek Valorize the Invaluable

Adem LEVENT*
İstanbul Üniversitesi

Paha Biçilemez: Kültür, Ekonomi ve Sanatta Değer Kavramı
Michael Hutter ve David Thorsby (Der.)
İstanbul, 2013, Çev. Ceren Yalçın, Sel Yayıncılık, 295 sayfa.

Almanya'da Witten/Herdecke Üniversitesi'nde iktisat profesörü; iktisat teorisi, felsefe, sanat ve kültür alanlarında çalışmalar yürüten Michael Hutter ile Avustralya'da Sydney/Macquarie Üniversitesi'nde iktisat profesörü olup sanat ve kültür ekonomisi, kültür ve ekonomi politikaları arasındaki ilişki üzerine yayınları bulunan David Thorsby'nin birlikte yayıma hazırladıkları *Paha Biçilemez (Kültür, Ekonomi ve Sanatta Değer Kavramı)*, kültür ekonomisi, sanat ekonomisi ile sanat ve ekonomi arasındaki etkileşime dair önemli makaleler içermektedir. Giriş makalesiyle birlikte 17 muhtelif makaleden oluşan eser, sanat, kültür ve ekonomi üçgenindeki değer kavramını sorgulamaktadır.

* Adem LEVENT İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Muş Alparslan Üniversitesi'nde araştırma görevlisidir. Çalışma alanları arasında iktisat metodolojisi, iktisat sosyolojisi ve iktisadi düşünce yer almaktadır. İletişim: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Politikaları Araştırma Merkezi, Beyazıt Yerleşkesi, Fatih, İstanbul. Elektronik posta: levent49@gmail.com.

Eser, sanat ve kültürde değer oluşumunun ve değer biçme usullerinin işleyişinin daha iyi anlaşılmasını amaçlamaktadır. Eserin temel varsayımı, ekonomik ve kültürel değerler arasında ayırmanın imkânı, değer kavramının ikili doğasının oluşumu ve birbirleriyle ilişkilerinin/ilişkisizliklerinin soruşturulması üzerine kuruludur.

Kültürel ve ekonomik değerler arasındaki ilişki üzerine tartışmalar, felsefi bağlamda, Platon ve Aristodan beri yapılmaktadır. Yalnız on yedinci ve on sekizinci yüzyıla kadar ayrı bir bilimsel disiplin olarak modern estetik ve ekonomik düşüncelerden bahsetmek zor görünmektedir. Bu dönemde modern estetik ve ekonomi arasındaki ilişkiyi gerçekleştirenlerin en tanınmışları Shaftesbury Kontu, Francis Hutchinson, David Hume ve Adam Smith gibi Anglosakson yazarlar grubundandır. Bu yazarlar güzelliğin arzudan bağımsız bir biçimde deneyimlenmesinden kaynaklanan değerler ile bireyin kişisel memnuniyetlerinin aracı olan nesnelere kaynaklanan değerler arasında bir ayırım görmüşlerdir.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelinceye dek, bir ekonomi disiplini ve felsefi bir disiplin olarak estetik arasındaki ayırım keskinleşti. On dokuzuncu yüzyılın sonunda ortaya konulan ekonomi teorisi, konumunu kendi kendine ayarlayan, kullanım değerini öznel tercihlerin bulanık sularına sürgüne gönderen bir mekanizmanın denge durumunda okunan bir değişim değeri kavramı üzerine kuruldu. Bu gelişmeler yaşanırken, estetik teori kendini sanat dünyasının dışındaki alanlardan ayırmaya başladı. Yirminci yüzyıl ise bu iki ayrı alandaki gelişmelerin devamına tanıklık etti. Estetik teoride, estetik değer biricikliğini tanımlama girişimleri devam ederken, bu esnada ekonomide, teori aksiyomlara dayalı bir sertlik kazandı. Bu iki disiplin arasındaki çağdaş tartışma ise son yıllarda, ekonomik ve kültürel değerler arasındaki ilişki; özellikle de sanat ve kültürün öznel, tinsel ya da kelimelerle ifade edilemeyen özellikleri ve piyasada bu olguların finansal olarak değerlendirilmeleri üzerine yaşanmaktadır.

Söz konusu disiplinlere ait literatürün okunması, adı geçen eser yazarlarının iddiası gereği, iki farklı gözlem doğurur: Her biri kendine özgü mantıksal işleyişe sahip olan iki farklı değerlendirmenin geçerli olduğu açıktır. Birbirlerinden hiçbir şekilde yalıtılmış olmadıkları gibi, ekonomik değer kültürel değerlendirmeyi şekillendirirken, kültürel değer de fiyatı etkiler.

Beş kısımdan oluşan eser, kabaca, ekonomik ve kültürel değer olarak belirlenen ikili bir değerler sisteminin tanınabileceği şeklindeki temel varsayımlardan hareketle, sanat ve kültürde değer ve değerlendirme konusunda farklı disiplinlerin görüşlerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

Derleme şeklinde düzenlenen eser, genel ve tanıtıcı bir girişle sorunsalı ele almakta ve daha sonra sorunsalı detaylandıran makalelerle devam etmektedir. Bir sistematiğe dayanılarak oluşturulan kısımlar okuyucunun sorunsalı ele almasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir.

Üç makaleden oluşan birinci kısımda “Günümüz Avustralya Yerli Sanatı,” “Eğlendiricilik Değeri” ve “Değişen Girdi Fiyatları ve Yeni Sanat” ele alınmaktadır. İlk makale değer kavramına Avustralya Aborjinleri üzerinden bir çerçeve sunmaya çalışırken spesifik kalmakta ve ilgili odaktan kısmen de olsa saparak antropolojik yönleri ile öne çıkmaktadır. İkinci makale eğlence kavramının kuramsal kökenlerinin Batı düşüncesindeki algılanış biçimini sorgulamaktadır. Bu kısmın son makalesi ise resim, film yapımı ve müzik alanlarından örnekler üzerinden sanatçılar için girdi niteliği taşıyan malların fiyat ve kalitelerindeki değişimlerin, sanat alanında stil, içerik ve ifade şekillerinde çeşitliliği tetikleyeceği varsayımını desteklemektedir.

Derlemenin ikinci kısmı da birinci kısım gibi üç makaleden oluşmaktadır. Bu kısımdaki makaleler adı geçen tartışmayla ilgili doğrudan bilgiler sunmamakla birlikte bu kısımda yer alan Kurt Heinzelman'a ait “İvir Zıvir ve Aura: Arşiv Ekonomisi” adlı makale kültür ekonomisi alanına ait teorik denemeleri ile dikkat çekmektedir.

Üçüncü kısımda, antropolojik ve belli oranlarda odaktan uzaklaşan makaleler olmakla beraber ulusal anlatı yaratmak adına Ralph Waldo Emerson'un (1803-1882) şöhretinin yapılandırılışının ele alınması, ilgili tartışmayı resmi politik kültürün oluşturulması yönünde ufuk açıcı bir okumaya da fırsat sunmaktadır.

Takdir ve Kıymet üst başlığını taşıyan dördüncü kısım ise sinema, resim, fresk vb. sanat alanlarından seçilmiş örnek ürünlerle kültür, ekonomi ve sanatta değer kavramını ele alan makalelerle tartışmanın yürütüldüğü odağa bağlı kalarak ilerlemektedir. Bu kısımda David Hume'un “güzellik şeylerin kendilerinde

bulunan bir nitelik değildir: Yalnızca onlar üzerinde düşünen zihinde var olur ve her zihin farklı bir güzellik algılar” tanımına ve Ludwig Wittgenstein’in “estetik yargı ifadesi dediğimiz sözcükler, bir dönemin kültürü dediğimiz şeyin içinde çok karmaşık, ancak çok da kesin bir rol oynarlar. Bunların neye yaradığını ya da kültürlü bir beğeniyle ne demek istediğinizi açıklayabilmek için, önce kültürü tanımlamanız gerekir” yaklaşımına yer verilmesi dikkate değer bir katkıdır. Bu katkılarla seçilen örnekler felsefi bir bağlama oturtularak tartışmalar farklı boyutlar kazanmaktadır.

Beşinci ve son kısım ise kültür politikaları üst başlığını taşımaktadır. Bu kısımda Bruno S. Frey gibi kültür veya sanat ekonomisi alanında öne çıkan bir yazarın makalesi de bulunmaktadır. Adı geçen yazar, bu eserdeki temel ayrımla, para cinsinden ifade edilen “ekonomik değer” ile kültürel, estetik ve sanatsal önem taşıyan “kültürel değer”in karşılaştırılmasını yapmaktadır. Bir tarafta “değerler” kültürel etkinliklerinin ekonomik etkilerine bağlıdır: Kültürel değerlerin yaratılması, ekonomik etkinlikleri de destekler. Diğer taraftan, kültüre ilişkin değer, belirli bir kültürel etkinliği tüketen ve tüketmeyenlere sağlanan fayda artışından yansır. Bu tür değerler “ödemeye isteklilik araştırmaları” ile ölçülür. Kültür siyasetine bu iki değerın hükmettiğini, ancak bunların meseleye tamamen farklı açılardan baktıklarını ve farklı türdeki topluluklar tarafından ileri sürüldüklerini savunmaktadır. Ekonomik etkenler ve kültürel değerler arasındaki gerilimi konu edinmektedir. İlgili kısmın diğer makaleleri ise söz konusu tartışmayı sürdürecektir örnekler ile kısmi bir katkı yapmaktadırlar.

Kısaca özetlenmeye çalışılan beş kısmın da gösterdiği üzere, söz konusu eser, genel okuyucudan ziyade doğrudan ilgili konunun uzmanlarına hitap eden makalelerin çokluğu ile göze çapsa da kültür ekonomisi ya da sanat ekonomisi alanında çalışmalar yapacak araştırmacılar için önemsenecek bir giriş niteliğine sahiptir. Ayrıca eser, Türkiye’de yeterince gelişmemiş ama dünya genelinde gittikçe yaygınlaşan bir alt disiplin olan kültür veya sanat ekonomisi alanına yönelik yazınsal bir katkı da yapmaktadır.

Bununla beraber değer kavramı işlenirken Jean Baudrillard, Philips Mirowski ve Walter Benjamin gibi usta yazarlara atfın atlanmaması da eserin dikkat çeken önemli yönlerinden birisidir. Nasıl Baudrillard trans-ekonomi, simülas-

yon-simülakrlar, tüketim kültürü tartışmalarında, Mirowski iktisat-fizik tartışmalarında dikkate değer isimler iseler, Benjamin'in otantik "aura"sı, yani tarihsel olarak bir orijine bağlı ve o kültürel geleneğin izlerini kendinde barındıran yapıtların değerini belirlemede kullanılan çift kutuplu terim, kültür ve sanatta değer kavramını ele alırken değinilmesi gereken önemli bir uğraktır.

Özetle adı geçen derleme, sanat eserinin değerini kültürel özellikler (sanatsal değer) mi yoksa ekonomik özellikler (piyasada değeri) mi belirler tartışmasına yerinde bir başlangıç yaparak konunun meraklılarına temel bir kaynak olma iddiasında bulunmaktadır.

